

ONDER PROFESSOREN IN DE DDR - Rudolf Boehm.

.....

Van 12 tot 19 oktober 1984 waren we met ons vieren - Willy Coolsaet, Johan Moyaert, Guy Quintelier en ik, een delegatie van ons Gents "Genootschap voor Fenomenologie en Kritiek"- in Potsdam (zusterstad van Gent) en Berlijn (hoofdstad van de DDR). Onze reis ging door op initiatief van de Vereniging België-DDR, die ze ook grondig en op voorbeeldige wijze heeft voorbereid. We reisden per vliegtuig naar de luchthaven Berlijn-Schönefeld, vertoefden te Potsdam in het kasteel Cäcilienhof, waar in 1945 de konferentie van Potsdam plaatsvond en dat nu als hotel ingericht is, en te Berlijn in het modern hotel "Berolina" aan de Karl-Marx-Allee (de vroegere Stalinallee).

We hebben natuurlijk veel rondgewandeld en veel gezien. Door de assistent van de stadsarchitect werden we rondgeleid doorheen het oude, het heropgebouwde en het nieuwe Potsdam, en we bezochten het kasteel en het park van Sanssouci (de zomerresidentie van Frederic II). Vanuit Potsdam zijn we ook naar het concentratiekamp Sachsenhausen gegaan, ten noorden van Berlijn - een afgrijzelijk contrast met de mooiheid van Potsdams herfstelijke parken. In Berlijn hebben we eveneens veel rondgewandeld, voornamelijk in de Friedrichstadt - de onder Frederic II gebouwde voorstad ten westen van de eigenlijke oude stad waarvan letterlijk bijna niets overblijft ("Westberlijn begint maar ten westen van Friedrichstadt). We bezochten het Pergamonmuseum, het "Museum für Deutsche Geschichte" (in het voormalig "Zeughaus" van de Brandenburgische keurvorsten, het enig overblijvend gebouw uit de Barok-periode),

de "Staatsoper" waar we een opvoering van "Figaros Bruiloft" bijwoonden, en het "Dorotheenstädtische Friedhof" met de graven van Fichte en Hegel, van Brecht en Eisler ...

Maar eigenlijk hebben we de gehele tijd gewerkt - we mogen zeggen : voor de vrede. Elke morgen om 7 uur op, en bijna elke dag, tot in de avond, urenlange vergaderingen en gesprekken, voornamelijk met collega's - docenten en assistenten, soms studenten - van enkele van de belangrijkste instellingen van hoger onderwijs van de DDR : van de "Akademie für Staats- und Rechtswissenschaft" (de eigenlijke kaderschool voor hogere staatsfunctionarissen voor de gehele DDR), van de "Pädagogische Hochschule" (in feite een universiteit die tot hoofdzakelijke opdracht de vorming van leraren middelbaar onderwijs heeft), allebei in Potsdam, van de "Humboldt Universität" te Berlijn en van de "Hochschule für Ökonomie te Berlijn-Karlshorst (de kaderschool voor economische functionarissen die in de "Grundsatzabteilungen" van bedrijven en besturen werken).

Al die gesprekken waren, hoewel uitputtend, uiterst boeiend. Overal stootten we onmiddelijk op begrip voor het soort vraagstellingen dat ons bezighoudt, hoewel de antwoorden die onze Oostduitse collega's voorstelden niet steeds dezelfde waren als de onze, terwijl ze ook onderling van elkaar konden afwijken. En alles, zelfs zeer delikate vragen, was bespreekbaar. Indien we belangrijke personages waren geweest, hadden onze besprekingen een soort echte doorbraak kunnen betekenen.

We hadden twee ontmoetingen met mensen van de "Akademie für Staats- und Rechtswissenschaft" te Potsdam-Babelsberg met wie we het voornamelijk hadden over problemen van de vrede, de bewapening en de vredesbeweging. We vroegen om nog meer ondersteuning van onze vredesbeweging door de socialistische landen, om nog meer publieke erkenning van wat die beweging (meer bepaald in België) dan toch heeft kunnen bereiken, om het soms in het Westen opdoemend défaitisme te voorkomen. We spraken ook over het feit dat aan de mogelijkheid van steun aan de Westerse vredesbeweging door de socialistische landen bepaalde grenzen gesteld zijn, omdat die beweging er al steeds van verdacht wordt enkel de belangen van de "Oostbloklanden te verdedigen. We hadden het over de noodzaak dat de Westerse vredesbeweging nog veel meer uitbreiding moet nemen, dat ze het doel van een echte politieke meerderheidsvorming moet nastreven en dat ze daarvoor nog veel meer mensen, ook uit het konservatief-kleinburgerlijk en christelijk arbeidersmilieu (in Vlaanderen) moet aantrekken. We hebben gezegd, dat wij wel geen moeilijkheden hadden met de "SS 20", maar dat we meer ondersteuning, met argumenten, van hun kant nodig hadden om bedoelde milieus ervan te kunnen overtuigen dat het bij de Amerikaanse plannen om heel iets anders gaat (nl. om het mogelijk maken van een "eerste slag" zonder veel risico van "tegenslag"). We wezen op het feit dat het de vredesbeweging soms moeilijk gemaakt wordt door dat de Sovjetunie zich vaak opstelt alsof ze eigenlijk door geen enkel Amerikaans wapen ernstig bedreigd zou kunnen worden. Overigens waren we het met elkaar eens over het feit dat de "afschrikkingstheorie" een bijna groteske psychologische leugen is, omdat elke partij ten hoogste de eigen bewapening enkel als "afschrikking" beschouwt of voorstelt, maar die van de tegenpartij als bedreiging; zodat het

verondersteld psychologisch mechanisme nooit kan werken noch gewerkt hebben. Zeker, en ook dat hebben we ter sprake gebracht, zijn er nog steeds genoeg mensen in het Westen die daadwerkelijk menen dat overmorgen de Russische pantsers aan de Atlantische kust zouden staan indien morgen de Amerikaanse atomaire "afschrikking" zou verdwijnen. Hier ware een belangrijke taak weggelegd voor de socialistische "agitatie" : nl. duidelijker te maken hoe de socialistische landen, en voornamelijk de ideologen van de KPSU, de toekomst van de kapitalistische landen, van de "derde wereld" en van het socialisme op wereldschaal nu eigenlijk zien. Een marxistisch "pragmatisme" komt weinig overtuigend over.

Onze besprekingen met collega's en ook twee studentinnen van de "Pädagogische Hochschule" in Potsdam waren natuurlijk veel minder, of, op het eerste gezicht, nauwelijks politiek geladen. We wisselden van gedachten over de vraag hoe het verband te leggen tussen de opdracht, van een instelling voor hoger onderwijs, tot wetenschappelijk onderzoek en de taakstelling voornamelijk leraressen en leraren voor het middelbaar onderwijs te vormen. (Een probleem dat zich natuurlijk evenzo stelt voor onze Gentse Faculteit van Letteren en Wijsbegeerten). Op lange termijn gezien is die vraag wellicht beslissend voor de toekomst van een wereld die steeds meer overheerst wordt door de ontwikkeling en de ontplooiing van wetenschappelijke technologie. Ter illustratie het volgende.

Onze collega Dorothea Goetz (hooglerares filosofie en geschiedenis van de wetenschappen) vertelde van een experiment dat één van haar oud-leerlingen in het middelbaar onderwijs had gemaakt om haar lessen natuurkunde historisch op te bouwen. Mij komt het voor dat zo'n aanpak, indien hij verangemeend werd, een werkelijke

omwenteling in onze opvoeding zou kunnen teweegbrengen. De leerlingen zouden er zich veel meer van bewust worden dat we met onze wetenschappelijke bedrijvigheid niet enkel bezig zijn om een en ander te weten te komen, maar iets aan 't doén zijn en dat bijgevolg de vraag wat we uiteindelijk willen met onze kennis en met ons kunnen en wat we ermee moeten beginnen (in plaats van ze gewoon "aan te wenden") even legitiem als noodzakelijk is. Bedoeld didactisch experiment zou dan ook een nieuwe drijfveer kunnen vormen voor de oriëntering van het onderzoek dat kan en moet verricht worden aan een instelling die voornamelijk mensen moet opleiden die op hun beurt jongeren kunnen opleiden.

Ons gesprek met collega's filosofen van de Berlijnse "Humboldt-Universität" - men heeft ze in Duitsland altijd zo genoemd omdat ze in 1810 opgericht werd volgens de plannen van Wilhelm von Humboldt, toen Pruisisch minister van Onderwijs, en nu noemt ze ook officieel zo-vormde in zekere zin een vervolg op het daarnet vermelde. Een collega van de Berlijnse "Akademie für Gesellschaftswissenschaften" die mede aanwezig was begon er bijna onmiddellijk mee ons vragen te stellen betreffende de filosofie van de late Husserl, en meer bepaald diens problematiek van onze "leefwereld". Op dit ogenblik bestaat daarvoor blijkbaar - volgens de reacties van de andere aanwezige filosofen - veel belangstelling in de DDR. Natuurlijk wilde men ook graag weten hoe het eigenlijk staat met de "marxistische" belangstelling van een "Genootschap voor Fenomenologie en Kritiek". Ik heb getracht uiteen te zetten dat en hoe Husserls inzicht dat onze "leefwereld" in feite gekonstrueerd wordt door ons "interesseleven", het nodig maakt deze "interessen" te evalueren, op basis van onze daadwerkelijk aangevoelde "behoeften" van materiële en sociale

aard, indien we ons niet door een soort fenomenologisch relativisme willen laten inpalmen; en dat daarmee de filosofie noodzakelijk op een politiek-ekonomische grondslag moet te staan komen. Daar vandaan onze belangstelling voor Marx en voor politiek, ekonomie en ekologie. Dat begreep men best. Er was ook een ekonomist aanwezig die ons duidelijk maakte hoezeer in hun traditie het ekonomisch onderzoek nog steeds open staat voor, indien niet geïnspireerd wordt door, filosofische vraagstellingen. Overigens kregen we ook de gelegenheid van Professor Anneliese Griese nieuws te vernemen over de voorbereiding van een kritische uitgave (in het kader van de MEGA) van Engels' (aantekeningen voor een) "Dialektik der Natur". Dit werk (eigenlijk het basiswerk voor wat men "dialektisch materialisme" noemt) zal daarbij een heel ander uitzicht krijgen (hoewel, terloops gezegd, niet helemaal in overeenstemming met wat ik had vermoed). Natuurlijk hebben we ook een beetje gepraat over enkele aspecten van het project van de Marx-Engels-uitgave enerzijds en van de Husserl-uitgave (waarvan de wetenschappelijke leiding bij mij berust) anderzijds.

Uiteindelijk hadden we dan nog een lang onderhoud met mensen van de sectie merxisme-leninisme van de "Hochschule für Ökonomie", een onderhoud dat op zijn beurt, alsof het gepland was, voortreffelijk aansloot bij ons gesprek met de filosofen. Hier stelden we vooral vragen om te weten te komen hoe "orthodox" marxistische ekonomisten de oorzaak en de mogelijke uitkomst van de ekonomische krisis van de Westerse kapitalistische landen zagen; of ook volgens hen bij deze krisis geen factoren meespelen die wel eens ook voor de socialistische landen problemen zouden kunnen opleveren, nl. de technologische vooruitgang en de toenemende "productiviteitsverhoging". Het was duidelijk hoezeer deze laatste

vraag (die we vanuit een eerder ekologisch gezichtspunt naar voren brachten), hoewel niet zonder huiver, door onze collega's marxistische economen au sérieux genomen wordt; maar gewoon al uit tijdsgebrek konden we ze niet echt uitdiepen, laat staan uitdiskussiëren. Het was nochtans hoogst interessant dat op onze vraag naar hun beoordeling van de Westerse economische crisis onmiddellijk werd geantwoord met een verwijzing naar de "aanbods-ekonomie" van de beleidsmannen rondom Reagan. We stelden in dit verband ook de vraag of de bewapeningspolitiek van Reagan op de eerste plaats werkelijk door militaire of niet eerder door louter economische doelstellingen geïnspireerd was. Onze collega's sloten dit laatste geenszins uit, maar waren de overtuiging toegedaan dat dit economisch enkel tijdelijk, niet op langer termijn iets kon uithalen (onder verwijzing naar Hitler) wat die zaak natuurlijk nog meer angstwekkend maakt. Wat de vooruitzichten voor de uiteindelijke uitkomst van de crisis betreft was men uiterst voorzichtig ("we zullen nu niet voor de zoveelste keer het einde van het kapitalisme voorspellen"). Eén collega was de mening toegedaan dat het internationaal kapitalisme wel een consensus zou vinden om de concurrentiestrijd enigerwijze aan banden te leggen en op die manier de crisis in te dijken. (Niemand gaf daaraan de formulering dat daarmee definitief het monopoliekapitalisme zou doorbreken, overeenkomstig de klassiek-marxistische voorspelling). Anderen meenden dat voor zo'n consensus weinig "gunstige" vooruitzichten bestonden. Dat zou dus nog een punt zijn waar verdere gedachtenuitwisselingen vruchtbaar zouden kunnen zijn voor beide "zijden".

Over het geheel gezien hebben al deze gesprekken ons duidelijk gemaakt hoeveel "beweging" er gekomen is in de manier van denken van Oosteuropese, in casu Oostduitse intellectuelen - een beweging die voor een groot stuk in dezelfde richting gaat ald de Westerse vredesbeweging. Het was een goed gevoelen om zich met hén terug in één wereld te vinden - in plaats van te moeten blijven tellen met de nummering van "eerste, tweede, derde, vierde" wereld enz.

We zouden die besprekingen absoluut willen verderzetten, liefst in Gent. Er is een grote moeilijkheid : het kost geld. Wat ons betreft, we hebben onze vliegtuigtickets zelf betaald, ginder genoten van de gastvrijheid van de DDR, meer bepaald van het Bezirk Potsdam (ongeveer te vergelijken met een Belgische provincie) en de "Liga für Völkerfreundschaft". We werden niet vreselijk verwend (we reden bv. rond met een heel gewoon soort minibus, een aantal jaren oud, en aten vaak zeer eenvoudig); maar we hadden het echt goed. Maar waar vinden we hier in België middelen om mensen uit de DDR die we zouden willen uitnodigen te logeren en maaltijden aan te bieden? De staat of de universiteit hebben daar geen centen voor over. Dat is een "muur" die meer hinder bezorgd dan wij met de staatsgrens van de DDR hadden. Onze staatslieden hebben het ook zo graag over "dialogo", maar willen die blijkbaar liefst voor mensen voorbehouden die de waarborg bieden dat er toch niets bij uitkomt (nl. zijzèlf).

oooooooooooooooooooo